

Трета глава

Бях петгодишна, когато животът ни принуди да напуснем Кабул завинаги. Ужасно е да бягаш от дома си посред нощ, да виждаш страха в очите на родителите си и да знаеш, че никога повече няма да се върнеш тук. Ужасно е да бъдеш изтръгнат от корените си. Но когато не ти се разрешава да четеш, да учиш, да пееш, та дори да се разхождаш сам под лъчите на слънцето, не можеш да живееш. Не можеш да останеш. Затова се грижа за спомените си – и за добрите, и за лошите. Грижа се за тях като за своя градинка. Защото те са единственото останало ми на този свят, което ме свързва с моята родна афганистанска земя.

Най-ранните ми спомени са от къщата в Кабул, в която живеехме по онова време – единственото място откакто се помня, което бих могла да нарека свой дом. Беше голяма, модерна, величествена жълта къща на два етажа, с плосък покрив – много по-грандиозна от ниските колиби в кален цвят, скупчени в сянката на планината, които съставляваха по-голямата част от града. Нашата къща се намиреше в края на Шахр-е-Нав*, от който я отделяше само паркът. Разполагаше с огромна градина и висок зид, отблъскващ постоянния прахоляк. Пред главния вход растяха високи ели, от двете страни – борове и лиственици. Точно

* Шахр-е-Нав – Голям и богат квартал в северозападния край на Кабул, произнасят го и като „Шахр-е ноу“ – букв. „Новият град“. – *Б. пр.*

пред вратата имаше изобилие от рододендрони, розови храсти и орлова папрат, така че, влизайки в къщата, човек внасяше със себе си и техния сладостен аромат.

По-голямата част от времето си прекарвах в задния двор. Той представляваше красива градина, пълна с цветя и овошки – орехови дървета, диви праскови, хвойна, а точно в средата растеше красиво бадемово дърво. Много обичах да седя под сянката на зелените му листа, пролетно време – под разцъфналите му клони. Точно там играех с Джавад и Ара, когато се върнеха от училище, или със съседските деца, които бяха на моята възраст.

Къщата се намиреше на улица, която само преди две години е била опасана от двете страни с дървета. Но това е било преди съветските войски да започнат да сечат дърветата (за да виждат по-добре муджахидинските снайперисти, както казвахте). Градът отвъд високия зид на нашия двор беше подложен на постоянна разруха, въпреки че по онова време изобщо не знаех за това, тъй като мама и татко се стараеха да ни държат далече от хаоса, който настъпваше към нас.

От покрива на къщата се виждаше целия град, опасан от заснежените върхове на Хиндукуш. Спомням си как веднъж се промъкнахме там тайно с Джавад, за да гледаме стотиците пьстроцветни хвърчила, които потрепваха и се издигаха бавно във вечерното небе над нас. Вече няма да видите в Кабул такива хвърчила – подобно на всички други красиви неща, талибаните забраниха и тях. Те се страхуват от красотата, страхуват се от онова, което се таи в сърцата на хората.

Понякога вечер, когато се съберем във вагон-ресторанта, *модàр* и *бабà* ни разказват какъв е бил някога Кабул.

– Същински Париж на Азия! – въздъхва *модàр*. – Имаше магазини, кина, ресторанти...

– И магазини за грамофонни плочи – допълва *бабà*. – Като

влезеш в тях, чуваш музика от всички краища на света. Например Дюк Елингтън. Казвал ли съм ви, че веднъж Дюк Елингтън идва в Кабул? Да, в Кабул дойде джазът! Беше 1963 година. На стадион „Гази“. Бяха се събрали пет хиляди човека, за да го слушат, представяте ли си?!

Трудно ни е да си представим всичките тези цветове, музика и свобода за града, който бяхме оставили зад гърба си, но все пак аз, братята и сестрите ми кимаме енергично, потънали във фантазиите си, попиващи носталгията на родителите ни по един град, който отдавна не съществуваше.

– Стана благодарение на Фаиз Хаирзада – отбелязва замислено мама. – Ами балетът? Представяте ли си? Идва и един балет – „Балетът на Джофри“! Айзенхауер също посети Кабул, когато бях малка. Дааа, какви времена бяха само... – въздъхва тя и свежда тъжно глава.

Почти ми е невъзможно да си представя мама и татко такива – млади, щастливи и весели, живеещи в свят, пълен с възможности... И изведнъж всичко това се срутва.

Жестоко, не мислите ли?

Жълтата къща беше на чичо Арсалан, който ни беше прибрал в нея. Въпреки че беше най-добрият приятел на баща ми, той беше приятел и на майка ми. Някога тримата учили заедно в Кабулския университет. Татко представил мама на Арсалан скоро след запознанството им на онова съдбовно за тях комунистическо събрание много преди съветските войски да влязат в страната ни и нещата да се променят. *Modàr* и *babà* често говорят за онази вечер, в която се запознали – в пещерите над града, сред група студенти, нетърпеливи да чуят за нови идеи и нов начин на живот. Всички били изпълнени с дързост, всички се чувствали като революционери. Под играещите пламъци на свещите двамата си хвърляли тайни погледи, превърнали се в началото на истински романс, разцъфтял в университета. Това

беше история за приключения и интриги, която ние, децата, никога не се уморявахме да слушаме.

Мама учела за лекар – винаги е притежавала дарбата да цери хората, да отнема дори непоносимата болка. Татко трябвало да стане адвокат, а след това да премине в политиката. Поне това е искал той или най-малкото баща му е искал за него – живот, доста по-различен от неговия собствен, живот, пълен с възможности.

– В онези дни човек можеше да направи всичко, да бъде всичко, което си поиска. Да си представя всичко! – пояснява мама с усмивка и кимване.

Лично на мен това въобще не ми се вярва. Но все пак я слушам. Гласът ѝ ме омайва.

Веднъж, когато татко бил малък и помагал на баща си да пасе овцете и козите по склоновете на планините в Баглан*, забелязал свлачище, което се стичало по отсрещния склон към дерето под тях. В дерето обаче се разхождали някакви хора. Татко се провикнал силно и ги предупредил, така че те имали време да избягат в обратната посока и да се отърват от свлачището. Така той им спасил живота. Оказало се, че тези хора били Арсалан, по онова време малко момче като баща ми, и неговият баща, излезли да се разхождат в онази пролет по склоновете на Хиндукуш. Татко и чичо Арсалан отишли да играят заедно в планинското село на баба ми и дядо ми и постепенно станали големи приятели, а Арсалан се чувствал завинаги задължен на баща ми. Също като майка ми, Арсалан произхождал от заможно семейство на политици. Именно те започнали да се грижат за баща ми от този момент нататък – помагали му за образованието, по-късно му предоставили дом в Кабул, поощрявали го да стане адвокат. Защото така искал Арсалан – нали татко бил спасил живота му. Или поне така разказва тази история *баба*.

* Баглан – провинция в североизточните части на Афганистан, една от по-големите в страната. – *Б. пр.*

А после Арсалан искаше друго – да продължава да се грижи за баща ми и за неговото все по-разрастващо се семейство.

Той не беше женен. Отнасяше се към баща ми като към брат, към майка ми – като към сестра, а към нас – като към родни деца. Онези мои първи години в голямата жълта къща бяха най-щастливите. Ала един ден, когато бях само на пет, нещата внезапно се преобърнаха. Сякаш за една нощ. Всичката светлина и щастие изведнъж се изпариха и въздухът натежа от мрак. Така и не разбрах какво причини тази промяна, но оттогава насам каквото и лошо да се случеше, ние бързахме да хвърлим цялата вина върху съветските войски, върху престрелките, после върху талибаните и мъжкия гняв – въобще да я търсим във всичко останало, само не и в нас самите. Забравили да надникнем в собствените си сърца.

Ако се концентрирам достатъчно силно в спомените си, пред мен изникват образи, звуци, усещания... Но тогава бях толкова малка, че е цяло чудо изобщо да си спомням нещо. Обаче сега, докато се носим безцелно от страна в страна, без да смеем да се установим никъде, си давам сметка, че тези спомени стават все по-важни и по-важни за мен. Помня проблясъци. Майка ми и чичо Арсалан спорят за нещо на вратата на къщата, отвеждаща към задния двор и градината, майка ми ме държи на ръце, сърцето ѝ бие като лудо, той я нарича Зита... Помня миризмата му, когато се приведе към нас, ръката му, поставена на касата на вратата точно над рамото на майка ми, очите му, хвърлящи искри, впити право в нейните очи. Говореше нещо за по-голямата ми сестра Ара и за Омар. Мама плачеше. Помня как се опитвах да избърша солените ѝ сълзи с пухкавите си пръстчета...

Тази картина е останала в съзнанието ми, защото толкова рядко съм виждала мама да плаче, че тогава се уплаших не на шега. После тя ме хвана за ръка, отведе ме под бадемовото дърво

в двора и като приклезна, за да бъде на моето ниво, ме погледна в очите, заръча ми да си играя тихо и кротко и обеща, че няма да се бави. Помня как я видях да се връща към къщата и да влиза, следвана от Арсалан. Не след дълго бях потънала дотолкова в играта си под дървото в двора, че измина доста време, докато си дам сметка, че двамата вече не се карат. После чичо Арсалан излезе пак на двора, грабна ме, вдигна ме високо и радостно във въздуха, завъртя ме и накрая си тръгна. Очите на майка ми бяха подпухнали и зачервени от плач и аз веднага разбрах, че има нещо различно.

След това *модър* забременя. Прекарваше дните си на легло, в тъмната стая, хлипаща, вперила невиждащо очи в стената настреща. Вече не се суетеше около нас. Даже не си правеше труда да ни се скара, когато се опитвахме да я провокираме да ни обърне внимание. Сякаш светлината, която обикновено танцуваше в очите ѝ, беше изчезнала, сякаш желанието ѝ за живот се беше стопило. *Баба* повтаряше, че не трябва да я притесняваме, защото била депресирана. Как само намразих тази дума! Без да я разбирам, я намразих, защото знаех, че именно тя ми е отнела моята майка. От този момент нататък аз вече не бях център на нейния свят като преди. Бях оставяна да си играя сама под бадемовото дърво, докато братята и сестра ми бяха на училище.

Арсалан започна да се появява в къщата все по-често, след като баща ми тръгнаше за работа. И след всяко негово гостуване майка ми пребледняваше все повече и повече. Пристигането му вече не я радваше както преди.

В деня, когато се роди по-малкото ми братче, в къщата настана голяма караница между татко, мама и Арсалан. Арсалан се беше появил още предишната вечер, като беше довел със себе си и лекар. Изглеждаше нервен. Обикновено беше огромен и шумен, смехът му кълтеше из цялата къща, присъствието му из-

пълваше сякаш въздуха. Сега обаче не беше такъв. Спа на един стол до леглото в краката на майка ми, докато баща ми крачеше напред-назад из стаята ѝ, без да мигне. По едно време излезе на двора, но след това пак се върна в стаята. Раждането на братчето ми премина трудно – майка ми цяла нощ пицеше и писъците ѝ огласяха цялата къща.

Появи се сестра ми Ара и ме измъкна от леглото. Каза ми да си запуша ушите, а след това всички се качихме на покрива, насядахме в редица един до друг и, завити в одеяла, наблюдавахме нощното небе над Кабул. Бомбардировките в далечината успяваха донякъде да заглушат писъците и кръсъците от къщата под нас, които ни бяха прокудили тук, на покрива, докато големите разрешат противоречията си.

Малкия Арсалан (както беше кръстено детето от родителите ми в чест на техния приятел) се роди призори и още от самото си раждане се оказа креслив и шумен. Силни дробове и миниатюрни ръчички, свити здраво в юмручета. Малко след като той се появи на бял свят, неговият съименник, който го беше поел от лекаря и му беше пожелал добра съдба, си тръгна. Това беше последният път, в който видяхме чичо Арсалан жив.

Следващият път, когато го видяхме, беше седмица по-късно. Омар го намери увиснал от клоните на бадемовото дърво в задния двор. Очите му бяха изцъклени, крайниците му – вкочанени, смехът – завинаги напуснал силното му тяло.

Когато го зърна така, майка ми едва не изпусна бебето и писъците ѝ отекнаха в цял Кабул. Изпадна в същинска истерия. В сравнение с нея татко запази невъзмутимо спокойствие – грабна ножа на Арсалан от нишата над вратата на кухнята, отиде до дървото и сръза въжетото, на което беше обесен приятелят му. Безжизненото тяло тупна на земята и вдигна облак прах. *Баба* нито се разкрещя, нито заплака, нито започна да си скубе косите. Всъщност не изглеждаше никак изненадан, че Арсалан, не-

говият приятел от детинство, е завършил живота си по толкова безславен начин. Само се обърна към нас, направи ни знак да мълчим и изрече:

– Ето какво става, когато вятърът смени посоката си. Съвсем скоро ще дойдат и за нас! Трябва да бягаме оттук. Това вече не е нашият дом.

Модър обаче не го чу, защото се беше свлякла безжизнена на земята, притиснала здраво до гърди бебето, което се дереше от плач така, че едноседмичните му бели дробове сякаш щяха да се пръснат.

В същия този студен февруарски ден последните съветски войски напуснаха нашата страна. По онова време, разбира се, аз не знаех нищо по този въпрос, не разбирах нищо от политиката, която ни обграждаше. И няхах никаква представа какво ще означава за нас тази промяна.

Точно както реагирахме при думата „депресиран“, когато *баба* говореше за Съветския съюз, за руснаците или за комунизма ние кимахме учтиво и се правехме на разбиращи, но, естествено, не разбирахме нищичко. Знаехме само, че Съветският съюз се беше оказал най-голямото разочарование в живота на баща ни. Той, който беше повярвал в марксизма и ленинизма, в идеалите на братството, равенството и споделеното богатство, той, който беше слушал с искрящи от вяра очи ораторите на онези тайни сбирки в планинските пещери, в крайна сметка се беше почувствал позорно предаден.

В онзи съдбовен ден нещата в нашия дом станаха още по-странни и отпреди. Мама и татко, които открай време се бяха държали един към друг като истински приятели, с обич и топлина, изведнъж охладняха и станаха някак си сковани, когато бяха заедно. Говореха си до късно през нощта с тихи, приглушени гласове. Ара и Омар се навъртаха край вратата на спалнята им, за да се опитат да разберат за какво си говорят и да го предадат

на нас, по-малките. В огромната прашна купа, наречена Кабул, това минаваше едновременно за забавление и за събиране на разузнавателна информация.

– Мисля, че ще ни отведат в планината – съобщи една вечер Омар.

– Защо? – попита Джавад.

– Защото *баба̀* е отвратен от Горбачов и казва, че той бил глупав слабак и че... муджахидините в крайна сметка били прави.

– Хммм, съмнявам се – поклати глава Джавад.

– Може би ще ни заведат при родителите на *мода̀р* – обади се Ара. Тя копнееше да се запознае с *баба̀* ни и дядо ни, които изглеждаха толкова далечни за нас, като някакви царски особи. Или поне така си ги представяхме благодарение на изпълнените с благоговение разкази на мама за младостта ѝ при тях, които понякога редеше вечер край огнището.

Нямахме никаква представа какво ще се случи, но едно нещо ставаше все по-обезсърчително ясно за всички ни – че мама и татко, които винаги до този момент се бяха изправяли заедно, рамо до рамо срещу всички предизвикателства, бяха започнали необратимо да се отдалечават един от друг в противоположни посоки.

Сега, след като вече съм чела Толстой, съм наясно, че романтичните отношения между хората от време на време се сблъскват с трудности и че тези трудности могат да бъдат преодоленни. Но за тогава помня единствено усещането за обреченост и паника, което беше завладяло всички ни – онова усещане да бъдеш на ръба на един свят, който изобщо не разбираш.

Едно от нещата, за които със сигурност знаехме, че родителите ни се караха преди да напуснем голямата жълта къща, бяха парите – парите на мама и липсата на пари на татко. *Баба̀* искаше да вземат не само парите, които леля Амира беше пода-

рила на *модър*, но и парите на Арсалан. Оказваше се, че чичо Арсалан бил много богат човек. И късно посред нощ ги чувахме как си говорят.

– Вземи ги, Азита!.... Той би искал да ги вземеш, точно ти! – почти крещеше татко.

– Не, това са кървави пари! – викаше мама. – Никога няма да можем да си измием ръцете от тях! Те ще отровят всичко, ще ни донесат нещастие! – хълцаше тя.

– Азита, подходи практично! Помисли за децата, за тяхното бъдеще!

В този момент чухме мама как тряска кухненската врата зад себе си и се втурва в градината в задния двор.

А ние нямахме никаква представа откъде са дошли парите на чичо Арсалан. Нямахме представа нито какво е работел, нито с какво е запълвал дните и нощите си.

– Бизнес – беше единственото, което казваше той, когато го питаха. – Бизнесът тези дни е добър. – Или понякога със свъсени вежди промърморваше: – Напоследък бизнесът не върви много добре.

Това, последното го казваше малко преди да го убият.

Сигурно днес трябва да благодарим именно на Арсалан и на мръсните му пари, че непрекъснато се возим напред-назад по транссибирската железопътна линия. И сигурно пак парите на Арсалан са спасили живота ни и са ни измъкнали живи и здрави от Афганистан. И отново парите на Арсалан са онези, които майка ми изглежда твърдо решена да похарчи докрай, като ни кара да не слизаме от този влак, защото двамата с татко така и не могат да постигнат съгласие къде точно да се установим завинаги. За последното само се досещаме, разбира се, от отделни гневни реплики между родителите ни. Но важното е, че избягахме от Афганистан. Важното е, че сме живи. Това не трябва ли да бъде достатъчно?